

Предизвикателства пред земеделските стопанства: ОСП 2014–2020

Доц. д-р КРАСИМИРА КЪНЕВА
Институт по аграрна икономика – София
E-mail: k_kaneva@hotmail.com

В статията се разглеждат новите схеми и мерки по директните плащания и ПРСР (Програмата за развитие на селските райони) в ОСП 2014–2020. **Целта е да се направи предварителна оценка за очакваното въздействие върху бенефициентите в резултат от прилагането им.**

В съответствие с нормативните документи са направени предвиждания и разчети за тарифните ставки на дка при различни сценарии. Базовото плащане на дка по СЕПП (Схемата за единно плащане на площ) е резултативна величина след приспадане от националния таван на сумите за зелени плащания, млади фермери, преразпределително плащане и обвързано с производството плащане. Установено е при настоящия и нарастващ размер на референтната площ. Обоснован е размерът на стопанствата в дка, над който производителите ще получават по-малко субсидия при прилагане на преразпределителните плащания, в сравнение с прилагане само на СЕПП. Определени са минималните размери на стопанствата, над които производителите ще подлежат на санкции за намаляване или премахване на субсидии. Разработени са два варианта – без и със намаление на субсидиите с размера на разходите за труд и осигуровки. Направено е допускане за въздействието на Схемата за малки стопанства и очаквания брой на бенефициентите по нея.

Разглеждат се мерките на ПРСР, свързани с Тематичната подпрограма за развитие на малки земеделски стопанства и с околната среда, климата и биологичното производство. Анализирани са резултатите от сходните мерки през предходния програмен период и са направени предположения за очакваното въздействие на новите мерки.

Обобщаващият извод е, че пред земеделските производители стои предизвикателството да усвоят 2 млрд. лв. за зелени и екополитики в новия програмен период, което изисква ускорена и целенасочена подготовка. Изразява се становище, че най-популярна в Тематичната подпрограма ще бъде мярката за стартовата помощ за малки земеделски стопанства.

Директните плащания по ОСП 2014–2020 г.

Съгласно Регламент 1307/2013 на ЕС, за периода 2015–2020 г. са определени таваните за директни плащания, посочени в схема 1. По изключение, за 2015 г. средствата за зелени плащания, обвързана подкрепа и млади фермери се изчисляват в проценти от 790,909 млн. евро и получените суми се изваждат от посочения таван от 721,251 млн. евро¹. След като се заделят сумите за зелени плащания – 30%, за обвързана подкрепа – 15%, за млади фермери – 2%, и за преразпределително плащане около – 7%, остава сумата, която трябва да се разпредели за единно плащане на площ.

¹ Анализ на потенциалния ефект от прилагането в България на Схема за преразпределително плащане през 2014 г., МЗХ, 2014, <http://www.mzh.government.bg/>

В табл. 1 са дадени изчисленията за размера на преразпределителните (ПРП), зелените (СЗП) и базовото плащане по СЕПП при два варианта на референтна площ за 2013 г. – в размер на 35,4 млн. дка и при евентуално нарастване на площта до 38 млн. дка.

Сумата за **преразпределителни плащания** е в размер на 55 889 146 млн. евро и съставлява 7% от 790,909 млн. евро финансов пакет за 2015 г. (по регламент за тези плащания може да се използват до 10% от тавана на субсидиите).

През 2013 г. общият брой на земеделските стопани, на които са изплатени директни плащания на площ, е 81 003. От тях 85% (68 710 бенефициенти) са получили директни плащания за площи до 300 дка, а 12 293 (15%) са получили подпомагане за стопанства над 300 дка. Площта в стопанствата над 300

дка е 31,8 млн. дка (90%), а до 300 дка 3,6 млн. дка (10%), или общо 35,4 млн. дка. За изчисляване на преразпределителните плащания се включва земя в размер на приблизително 7,3 млн. дка (3,6 млн. дка в стопанствата до 300 дка и 3,7 млн. дка за първите 300 дка в стопанствата с по-голям размер²).

Въвеждането на ПРП ще се отрази благоприятно на стопанствата с размери до 1 490 дка, за които сумата от СЕПП плюс ПРП е по-висока от сумата, която биха получили, ако се прилага само СЕПП без ПРП. Стопанствата над този размер ще получават по-малко субсидии при прилагането на ПРП, откол-

² ОСП 2015–2020: Схема за преразпределително плащане (версия 2), МЗХ, 2014, <http://www.mzh.government.bg/>

кото при прилагането само на СЕПП. Посоченият размер е получен, както следва:

$$300 \text{ дка} \times 7,67 \text{ евро ПРП/дка} = 2\,301 \text{ евро}$$

$$1\,460 \text{ дка} \times 8,28 \text{ евро СЕПП/дка} = 12\,096 \text{ евро}$$

$$\text{Общо: } 14\,397 \text{ евро}$$

$$\text{СЕПП без ПРП} = 9,86 \text{ евро/дка} \times 1\,460 \text{ дка} = 14\,398 \text{ евро}$$

Въз основа на информацията на ДФЗ (Държавен фонд „Земеделие“) за изплатените средства по СЕПП за 2013 г. и размера на ставката на дка (30,98 лв./дка)³, ориентировъчно установихме, че 62% от стопанствата над 300 дка в представената извадка са с раз-

³ Обобщена информация за подпомагането през кампания 2013, МЗХ, <http://www.mzh.government.bg/>

Схема 1.1. ОСП 2014–2020: Схеми за директни плащания

Scheme 1.1. CAP 2014–2020: Direct Payments Schemes

Задължителни схеми Compulsory schemes	Индикатори Indicators
1. Схема за единно плащане на площ (СЕПП) или Схема за общо плащане, с фиксирани права. Single Area Payment Scheme (SAPS).	40% от пакета за директни плащания (ДП). 40% of the Direct Payments' Envelope. <i>България ще прилага СЕПП.</i> <i>Bulgaria will apply SAPS.</i>
2. Зелено плащане. Прилага се за всички одобрени по СЕПП площи. Green Payment. It is applied on all eligible dca under SAPS.	30% от пакета за ДП. Стопанства с размер над 150 дка заделят 5% от обработваемата земя за екологично насочени площи. 30% of the Direct Payments' Envelope. Holdings above 150 dca set 5% of arable land for ecological focus area.
3. Плащане за млади земеделски стопани на възраст до 40 г., за срок от максимум 5 години от създаването на стопанството. / Payment for young farmers up to 40 years of age, for a period of maximum five years of setting up the holding.	До 2% от пакета за ДП. Up to 2% of the Direct Payments' Envelope.
4. Намаляване с 5% на субсидиите над 150 000 Евро. Reduction with 5% of subsidies above 150 EUR'000 s.	При преразпределение над 5% от ДП това изискване може за отпадне. / When the Redistribution payment is over 5% of Direct Payments' Envelope, this requirement may dropped out <i>България ще прилага намаляване на субсидиите над 150 000 евро. / Bulgaria will apply reduction of subsidies above 150 EUR'000 s.</i>
Доброволни схеми Voluntary schemes	Индикатори Indicators
5. Национална помощ. National aid.	75–50% с намаляваща стъпка 5% от специфичните секторни пакети за 2013 г. / 75 to 50% with decreasing increments of 5% of sector-specific packages for 2013. <i>България ще прилага всички секторни пакети от 2013 г.</i> <i>Bulgaria will apply all sectoral packages of 2013.</i>
6. Плащания за одобрените по СЕПП площи в райони с природни ограничения. Payment for areas with natural constraints eligible under SAPS.	До 5% от пакета за ДП Up to 5 % of the Direct Payments' Envelope. <i>България не предвижда плащания.</i> <i>Bulgaria does not provide payments.</i>

Източник: По информация от ПРСР 2014–2020, МЗХ.
Source: According to the RDP 2014–2020, MAF.

мер над 1 490 дка. На тази база може да се допусне, че максимум 7 630 стопанства (62% от 12 293) ще бъдат негативно засегнати от прилагането на ПРП.

В табл. 2 е посочен размерът на стопанствата, над които те ще получат повече от 150 000 евро, без и със приспадане на разходите за труд. По регламент, намалението с 5% и премахването на субсидията трябва да се изчисли само по отношение на получените като базово плащане по СЕПП (8,28–10,32 лв.) след приспадане на разходите за труд (ТР).

Разходите за труд с осигуровки средно на дка за всички стопанства през 2012 г. са 11,6 евро/дка, а само при полските култури 9,9 евро/дка (СЗСИ). Тъй като са по-високи от ставките за базовото плащане, намаление в сумите не може да се очаква. Ако освен базовото плащане по СЕПП се включи и прераз-

пределителното плащане и ставката се намали със стойността на труда (8,28 + 7,67 – 11,6 = 3,8 евро/дка), то минималният размер на стопанството, над който ще се налага намаление на субсидията с 5%, ще бъде 34 483 дка (150 000 евро: 3,8 евро/дка = 34 483 дка).

Обвързано с производството плащане. Това е доброволна схема за страните членки на ЕС, която дава възможност за по-справедливо разпределение на ДП и прехвърлянето на част от средствата от растениевъдството към подотраслите, които не разполагат или имат минимален размер земя. Чрез обвързаното с производството плащане СЕПП се доближава до СЕП (Схема за единно плащане на стопанство) и новата Схема за основно плащане, при които, освен плащания на 1-ца площ, се прилага и обвързано с производството плащане за сектори, които не раз-

Схема 1.2. ОСП 2014–2020: Схеми за директни плащания
Scheme 1.2. CAP 2014–2020: Direct Payments Schemes

Нови схеми New Scheme	Индикатори Indicators
7. Схема за преразпределително плащане (ПРП). Redistributive Payment Scheme (RPS).	До 10% от пакета за ДП. Максимум 300 дка или средния размер на стопанствата. / Up to 10% of the Direct Payments' Envelope. Maximum 300 dca or the average size of holdings. <i>България ще прилага ПРП с индикативна ставка 7,67 евро/дка. Общият бюджет е 53 634 441 евро.</i> Bulgaria will apply RPS indicative rate of € 7.67 ha. The total budget is € 53,634,441.
8. Подпомагане, обвързано с производството. Coupled support.	До 13% от пакета за ДП или 15%, ако се подкрепя производството на протеинови култури. Подкрепата се отпуска при определено равнище на площта, добивите и броя животни. / Up to 13% of the Direct Payments' Envelope or 15%, if the production of protein crops is supported. The support shall be granted under a certain level of area, yield and number of animals.
9. Схема за дребни земеделски производители. Small Farmers Scheme.	До 10% от ДП. Up to 10% of the Direct Payments' Envelope. 500–1250 евро на стопанство. 500–1250 EUR per holding.
10. Възможност за прехвърляне на средства между ДП и ПРСР. Option to transfer funds between DP and RDP.	До 15% от ДП в ПРСР и 25% от ПРСР в ДП. Up to 15% of the DP in the RDP and 25% of RDP in DP. <i>България няма да прилага прехвърляне на средства.</i> Bulgaria will not apply transfer of funds.
11. Плащанията се насочват само към активните фермери. Payments target only to the active farmers.	В над 50% от площите се извършват минимални земеделски дейности. In over 50% of the area minimal agricultural activities are carried out.
12. Разликата между сегашното ниво на ДП и 90% от средното за ЕС да се намали с повече от една трета. The difference between the current level of DP and 90% of the EU average to be reduced by more than a third.	<i>България получава плащания, доближаващи се до 90% от средните за ЕС.</i> Bulgaria receives payments approaching 90% of the EU average.

Източник: По информация от ПРСР 2014–2020, МЗХ.
Source: According to the RDP 2014–2020, MAF.

полагат с достатъчно допустима за субсидиране земя.

В допълнение към обвързаното с производството плащане (около 119 млн. евро годишно) България има право на национални доплащания в размер на 69,7 млн. евро (Регламент ЕС 1307/2013, приложение V), които през следващите години ще намаляват ежегодно с 5%, до 50% през 2020 г.

По наши изчисления, ако в ОСП 2007–2013 г. се прилагаше СЕП, сумата за ДП следваше да се разпредели в съотношение 77% за СЕПП и 23% за обвързано с производството плащане⁴. В ОСП 2014–2020 делът за обвързано с произ-

водството плащане (13%) плюс националните доплащания, които са приблизително 9% от общата сума на плащанията (ЕС + национални), е 22%, а за протеиновите култури 24%.

Това означава, че с въвеждането на схемата за обвързано с производството плащане и националните доплащания България ще използва механизмите на СЕП, вместо на СЕПП от предходния период. Трябва да се отбележи, че изискването за процентно намаляване на националните доплащания ще намали средствата за обвързано плащане и България трябва да направи предложение пред ЕК за увеличаване на дела от 13%, което е допустимо по Регламент (ЕС) 1307/2013.

Схема за дребни земеделски стопани. В направените изчисления за ставките на директните плащания в табл. 1 не са предвиде-

Таблица 1. ОСП 2015–2020: Финансов пакет за директни плащания
Table 1. CAP 2015–2020: Financial Direct Payments' Envelope

	2015	2016	2017	2018	2019/2020
Тавани за директни плащания, х. евро Ceilings for DP, EUR'000s	721 251	792 449	793 226	794 759	796 292
Зелени плащания, 30%*, х. евро Green Payments, 30%, EUR'000s	237 273	237 735	237 968	238 428	238 888
Обвързана подкрепа 15%, х. евро Coupled Support 15%, EUR'000s	118 636	118 867	118 984	119 214	119 444
Млади фермери, 2%, х. евро Young farmers, 2%, EUR'000s	15 818	15 849	15 864	15 895	15 926
Преразпределителни плащания (ПРП), 7,07%, х. евро Redistributive Payments (RPS), 7.07%, EUR'000s	55 889	56 026	56 081	56 190	56 298
Пакет за СЕПП, х. евро SAPS' envelope, EUR'000s	293 635	363 972	364 329	365 033	365 737
Референтна площ, общо, 2013г., х. дка Total Reference Area 2013, dca 000s	35 442	35 442	35 442	35 442	35 442
Референтна площ преразпределителни плащания, х. дка Reference Area Redistributive Payments, dca 000s	7 288	7 288	7 288	7 288	7 288
СЕПП, евро/дка SAPS, EUR/dca	8,28	10,27	10,28	10,30	10,32
Зелени плащания, евро/дка Green Payment, EUR/dca	6,69	6,71	6,71	6,73	6,74
Преразпределителни плащания, евро/дка Redistributive Payments, EUR/dca	7,67	7,69	7,70	7,71	7,73
Общо плащания на дка Total Payment per dca	22,64	24,67	24,69	24,74	24,79
СЕПП без преразпределителни плащания, евро/дка SAPS without Redistributive Payments, EUR/dca	9,86	11,85	11,86	11,88	11,91
Общо плащания при референтна площ 38 000 х. дка с включено преразпределително плащане, евро/дка Total Payments with Reference Area 38 000 (000s dca), incl. Redistributive Payments, EUR/dca	22,09	23,98	24	24,05	24,09

Източник: По данни от Приложение III на Регламент (ЕС) № 1307/2013.
Source: According to data of Annex III, Regulation (EC) No 1307/2013.

ни суми за малки земеделски стопанства. Допустимата сума е до 10% от тавана, което би понижило значително базовото плащане на площ. Като се има предвид, че през 2012 г. директни плащания до 1 250 евро са получили 67 890 бенефициенти, може да се допусне, че при заплащане около 1 000 евро на стопанство приблизителният брой на бенефициен-

тите ще бъде 66 500, тъй като стопанствата, които получават над 1 000 евро, нямат интерес да кандидатстват по тази схема. Необходимата сума ще бъде 66,6 млн. евро, като има възможност тя да се запази непроменена до 2020 г., или да се актуализира в зависимост от изменението на тавана на финансовия пакет за директни плащания (табл. 3)

Таблица 2. Минимален размер на стопанствата с намаление и премахване на субсидиите
Table 2. Minimum size of holdings with reduced or abolished subsidies

Години / Years	2015	2016	2017	2018	2019/2020
При референтна площ за 2013 г., 35,4 млн. дка Reference Area for 2013, 35.4 mil. dca					
Праг за размера на стопанството, над който се прилага 5% намаление, СЕПП + ПРП, дка Threshold of the farm size over which a reduction of 5% is applied, SAPS + RPS, dca	9 404	8 352	8 343	8 329	8 310
Праг за размера на стопанството, над който се прилага 5% намаление, СЕПП + ПРП – ТР, дка Threshold of the farm size over which a reduction of 5% is applied, SAPS + RPS – Labour Costs, dca	34 483	23 585	23 511	23 401	23 256
Праг, над който се премахват субсидиите, СЕПП + ПРП, дка Threshold above which subsidies are abolished, SAPS + RPS, dca	18 809	16 704	16 685	16 657	16 620
Праг, над който се премахват субсидиите, СЕПП + ПРП – ТР, дка Threshold above which subsidies are abolished, SAPS + RPS – Labour Costs, dca	68 966	47 170	47 022	46 802	46 512
При референтна площ 38 000 х. дка Reference Area, 38 000 (000 s) dca					
Праг за размера на стопанството, над който се прилага 5% намаление, СЕПП + ПРП – ТР, дка Threshold of the farm size over which a reduction of 5% is applied, SAPS + RPS – Labour Costs, dca	39 474	26 178	26 087	25 952	25 729
Праг, над който се премахват субсидиите, СЕПП + ПРП – ТР, дка Threshold above which subsidies are abolished, SAPS + RPS – Labour Costs, dca	78 947	52 356	52 174	51 903	51 458

Източник: Собствени изчисления.
Source: Own calculations.

Таблица 3. Размер на субсидиите по Схемата за дребни земеделски стопани
Table 3. The amount of subsidies under the Small farmer scheme

Години / Years	2015	2016	2017	2018	2019/2020
10% от финансовия пакет, евро 10% of Direct Payments' Envelope, EUR	72 125 100	79 244 900	79 322 600	79 475 900	79 629 200
Брой бенефициенти Number of beneficiaries	66 500	66 500	66 500	66 500	66 500
Плащания на бенефициент, евро Payments per beneficiary, EUR	1 085	1 192	1 193	1 195	1 197

Източник: Собствени изчисления.
Source: Own calculations.

При варианта с актуализиране на сумата, размерът на плащанията на бенефициент ще варира от 1 085–1 197 евро, а ставката за базовото плащане ще спадне от 8,28–10,32 евро/дка на 6,25–8,07 лв./дка за периода 2015–2020 г.

Възможно е да се заделят по-малко средства по схемата, като се субсидират с 1 250 евро само около 13 500 бенефициента, които са получавали от 500 до 1 250 евро, а с 500 евро бенефициентите, които са получавали под 500 евро (54 500). Необходимата сума при този подход ще бъде 44,125 млн. евро или 5,5% от финансовия пакет. Базовото плащане ще бъде от 7,04 до 9,07 евро/дка. Ако се прилагат изискванията за СЕПП, няма основания броят на бенефициентите да нарасне значително.

Възможности за усвояване на директните плащания. Значителният ресурс, заделен за зелени плащания, вероятно няма да се усвои, поне в първите години на новия програмен период. Броят на фермерите, които имат готовност да отговорят на изискванията за зелени плащания, не е голям. Основание за това твърдение ни дава проведената през 2013 г. анкета от Института по аграрна икономика сред земеделски производители, относно степента на влияние на основни фактори на вътрешната и външната среда върху тяхната природосъобразна дейност. Анкетирани са 219 стопанства на индивидуални производители, 13 търговски дружества (ТД) и 8 земеделски кооперации (ЗК). Стопанствата на индивидуалните производители и ТД са разположени в различни райони на страната, докато ЗК са от Североизточната част, главно област Русе и Добрич. Приблизително 49% от индивидуалните стопанства произвеждат екологично чисти продукти, като 19% притежават сертификат за биологично производство, а 15% (освен екологично) осъществяват и традиционно производство. Една трета от ТД са биологични стопанства, като 3 са със смесено биологично и традиционното производство, а 1 ТД работи на базата на екоплан и защитен произход на продуктите. ЗК не осъществяват биологично производство. Половината от индивидуалните производители са млади фермери до 40-годишна възраст.

При тези характеристики може да се очаква, че по-голямата част от включените в изследването производители имат достатъчно познания за природосъобразното земеделско производство. Самите производители, обаче, не дават висока оценка за знанията си в тази област. Само 9% от индивидуалните производители и 8% от ТД считат, че *познават много добре принципите* на природосъобразното производство. Преобладаващата част от останалите производители заявяват, че познават добре принципите, като делът на индивидуалните производители е по-нисък (43%) от ТД (62%) и ЗК (62%). Отговор „задоволително“, който означава недостатъчни познания, са дали 31–38% от производителите във всички стопанства.

Значително по-голям е делът на ТД и индивидуалните производители (23–26%), които посочват, че *спазват стриктно принципите*, в сравнение с тези, които ги познават много добре (8%). В ЗК спазват добре, а не стриктно принципите. Една част от производителите (13–18%), които са посочили, че познават само задоволително природосъобразното производство, смята, че и спазването на принципите е на задоволително равнище. Други, въпреки че познават само задоволително принципите, смятат, че добре ги спазват в рамките на своите познания.

Интересна е констатацията, че по-голяма част от индивидуалните производители (60%) и ТД (69%) *полагат грижи за всички природни ресурси* и за природата като цяло. ЗК са разделени наполовина – 50% се грижат само за земята, която обработват, а останалите 50% полагат грижи за природата като цяло.

Производителите не показват критично отношение за въздействието, което тяхното *производство оказва върху околната среда*. Под 5% от индивидуалните производители изразяват мнение, че вредят на качеството на почвите, подземните води, климата, биоразнообразието и въздуха. Само 15% от ТД смятат, че производството им вреди на почвите, подземните води, биоразнообразието и въздуха (при животновъдните стопанства). ЗК посочват единствено, че вредят на климата

(25%). По-висок е дялът на стопанствата, които смятат, че производството им въздейства положително на околната среда, предимно за подобряване качеството на почвите (61%).

Бъдещите намерения на почти всички производители са да запазят екопроизводството си. Една трета възнамеряват да го разширят, една пета ще сертифицират екопродуктите си. 34% от индивидуалните производители възнамеряват да участват в агроекологичните мерки по ПРСР и само 16% очакват зелени плащания. Този нисък дял може да се дължи и на все още недостатъчна информация за зелените плащания, но вероятно за част от фермерите това не е изгодно или не смятат, че може да отговорят на изискванията. Само 2 ТД възнамеряват да кандидатстват за зелени плащания и нито една кооперация. Очевидно, доходите по СЕПП ще намалееят основно в ЗК и това е сигнал, че е необходимо да се предприемат мерки за преодоляване на ситуацията. Докато дребните и средни земеделски производители ползват безплатни съвети от Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ), кооперациите не са бенефициенти на консултантски услуги. Освен това, в ЗК има дефицит на млади и образовани управленски кадри, което е съществен проблем за адаптиране към изискванията на ПРСР и Схемите по ДП.

Програма за развитие на селските райони 2014–2020

Сред значителния брой мерки по ПРСР 2014–2020 особен интерес представлява новата, неизползвана в предишния програмен период, *Тематична подпрограма за развитие на малки земеделски стопанства в България 2014–2020*. В табл. 4 са посочени мерките по ПРСР, които са предназначени за малки стопанства със стандартен производствен обем (СПО) между 2 000 и 8 000 евро и са допустими бенефициенти по тематичната програма. Общият брой на тези стопанства в страната е 85 770, от които 33 000 се очаква да кандидатстват по мерките на *Тематична подпрограма за развитие на малки земеделски стопанства в България 2014–2020*. Това

представлява 38% от общия брой на бенефициентите.

В анализа към *Тематичната подпрограма за развитие на малки земеделски стопанства в България 2014–2020* ясно се очертават проблемните области за малките стопанства: консултантски услуги, инвестиции, маркетинг и управление на риска. Специални мерки са въведени за консултантските услуги и инвестициите, докато мерките за маркетинга са в рамките на общата ПРСР 2014–2020.

Мярката за консултантските услуги доказва своята полезност и е необходимо да бъде продължена. Според нас възможностите на Мярка 4 за малките стопанства са надценени. Посочените допустими инвестиции не се различават съществено от основната програма, с изключение на това, че за малките стопанства не се предвижда финансиране на преработка, а само заготовка на продукцията, и не могат да закупуват земя (въпреки че, за да бъдат устойчиви, те се нуждаят от повече собствена земя, тъй като сега половината е наета) (СЗСИ, 2011). Минималният размер на подкрепа е толкова незначителен, че не са оправдани административните разходи по разработването и одобряването на бизнес план, а горните граници не съответстват на размера и обема на производството на малките стопанства.

От информацията за напредъка на ПРСР 2007–2013 става ясно, че най-популярна е била мярката за полупазарните стопанства, която е аналогична на новата мярка за стартова помощ за малки стопанства. Одобрените проекти са 8 631 броя със средна стойност 7 500 евро, а дялът на одобрените спрямо заявените проекти е 94,5%. По мярката за модернизация на земеделските стопанства, която е аналог на инвестиционната Мярка 4 в новата програма, са одобрени 4 236 проекта, което представлява 79% от подадените кандидатури. Средният размер на един проект е 246 000 евро. Очакванията за 4 000 проекта от малки земеделски стопанства със СПО до 8 000 евро по инвестиционната мярка вероятно няма да се покрият. Целесъобразно е субсидии от 1 250–2 000 евро, особено за закупува-

не на малобааритна техника, да се отпускат без бизнес план, срещу заявление, като Разплащателната агенция (РА) превежда средствата направо на доставчика.

В подкрепа на тези твърдения са данните от цитираната по-горе анкета, в която земеделските производители са дали оценка на мерките по ПРСР 2007–2013 г. Отговорите за въздействието на мерките са: „високо”, „средно”, „слабо”, „нула”, „отрицателно”.

Най-високо са оценени консултантските услуги, като 21% от всички анкетирани индивидуални производители (не само отговорилите) смятат, че те имат „силно” въздействие върху тяхната дейност, 17% „средно” и няма отрицателни мнения. На второ място е мярката за полупазарните стопанства, чието въздействие е оценено от 28% от производителите като „високо” и „средно” и 7% като нулево. Мярката за модернизирани на земеделски-

Таблица 4. Мерки по Тематична подпрограма за развитие на малки земеделски стопанства
Table 4. Measures of Thematic Sub-Programme for Development of Small Farms

Мярка / Measure	Минимален размер, евро Minimum size, EUR	Максимален размер, евро Maximum size, EUR	Размер на подкрепата по ТП Support under TSP, %	Брой бенефициенти Number of beneficiaries
<i>Мярка 2. „Консултантски услуги”</i> <i>Measure 2. “Advisory services”</i>				
Подмярка 2.1. „Предоставяне на консултантски услуги на малки земеделски стопани” Sub-measure 2.1. “Support to help benefiting from the use of advisory services”				17 000
Подмярка 2.2. „Създаване на консултантски услуги” Sub-measure 2.2. “Support for the setting up farm advisory services”				
<i>Мярка 4. „Инвестиции във физически активи”</i> <i>Measure 4. “Investments in physical assets”</i>				
Подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства” Sub-measure 4.1. “Support for investments in agricultural holdings”	1 250	25 000 70 000	60%	4 000
Подмярка 4.2. „Инвестиции в преработка (маркетинг) на селскостопански продукти” Sub-measure 4.2. “Support for investments in processing (marketing) of agricultural products”	1 250	35000 100 000	60%	1 000
Подмярка 4.4. „Непроизводствени инвестиции в малки стопанства” Sub-measure 4.4. “Support for non-productive investments”	1 250	25 000 50 000	100%	
<i>Мярка 6. „Развитие на стопанства и предприятия”</i> <i>Measure 6. “Farm and business development”</i>				
Подмярка 6.3. „Начална помощ за стартиране на стопанска дейност за развитие на малки стопанства” Sub-measure 6.3. “Business start up aid for the development of small farms”		15 000	-	10 000
Подмярка 6.4. „Инвестиции в създаването и развитието на неземеделски дейности” Sub-measure 6.4. “Support for investments in creation and development of non-agricultural activities”	5 000	70 000 200 000	85%	1 000
Брой бенефициенти по Тематичната подпрограма Number of beneficiaries of Thematic sub-programe				33 000
Брой производители в малките стопанства Number of producers in small farms				85 770

Източник: Тематична подпрограма 2014–2020, МЗХ.
Source: Thematic sub-programme 2014–2020, MAF.

те стопанства е оценена като „силно” и „средно” въздействаща от 16% от анкетираните, а 12% от тях считат че въздействието е „ниско”, „нулево” или „отрицателно”.

Относно мярката за създаване на организации на производителите, само 2% са отговорите за високо въздействие, 6% за средно и 8% нулево въздействие. Фактът, че има само няколко създадени организации на производителите, реално доказва изразеното в анкетата. Причината е общоизвестна – нежеланието за групови дейности и сдружаване, което едва ли ще се преодолее в рамките на следващия програмен период. Необходимо е да се създаде мярка, чрез която да се подкрепят посредници (физически или юридически лица), може и представители на търговски вериги, които да осигуряват организацията на маркетинга на продуктите от малките стопанства.

Тъй като мярката за управление на риска ще стартира на по-късен етап, би било целесъобразно да се включи подмярка за малките стопанства, чрез която да бъдат подпомогани.

Друг съществен компонент на новата ПРСР са мерките за *околната среда, климата и биологичното производство*. Освен значителният дял на нововъведените зелени директни плащания, в ПРСР се запазват четирите мерки, свързани с опазването на околната среда, като две от тях, свързани с регионалните плащания, се обединяват и видоизменят и се въвежда нова, отделна мярка за органично производство (схема 2).

Общо средствата по ПРСР за периода 2015–2020 г. намаляват спрямо предходния програмен период със 7,7%. Същевременно, средствата по екологичните мерки нарастват почти двойно (с 93%) и достигат 28%

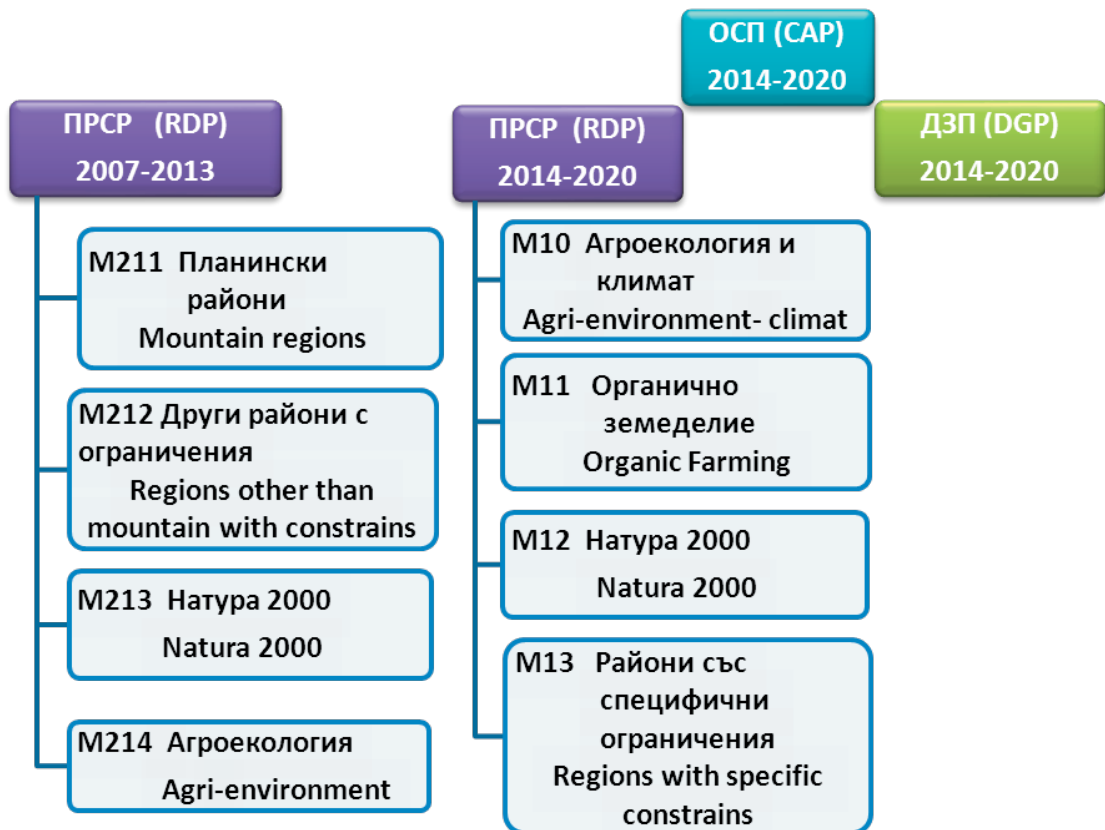

Схема 2. ПРСР 2014–2020: Политика за управление на околната среда
Scheme 2. RDP 2014–2020: Policy for agri-environment management

Източник: По данни от ПРСР 2007–2013, ПРСР 2014–2020, МЗХ.

Source: Based on data of RDP 2007–2013, RDP 2014–2020, MAF.

от общия бюджет на ПРСР за 2015–2020 г. (фиг. 1, 2).

Заедно със зелените директни плащания те съставляват 58% от бюджета на ЕС за България и усвояването им е сериозно предизвикателство пред земеделските производители и администрацията на МЗХ.

В проведената анкета сред земеделски производители, значителна част от които осъществяват екологично производство и прилагат мерки за опазване на околната среда, е направена оценка за степента на влияние на екологичните мерки на ПРСР 2007–2013 г. върху тяхната дейност. Като най-съществено е отчетено влиянието на М 214 „Агроекологични плащания”, която за 26% от производителите има високо и за 20% средно влияние. На второ място със значително по-ниски резул-

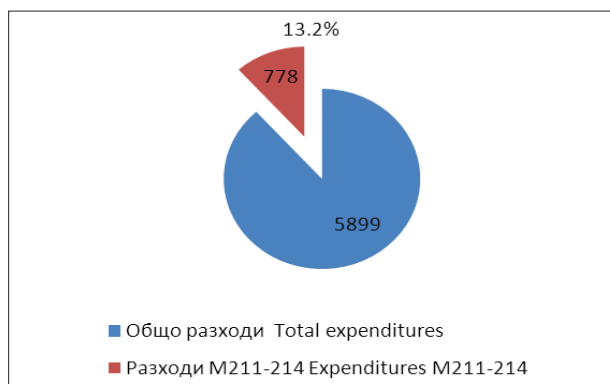
тати е М 211 „Плащания за природни ограничения в планински район” с общо 10% високо и средно влияние, следват М 213 „Плащания по Натура 2000” със 7,8% и М 212 „Плащания за природни ограничения в непланински район” с 6,8%. Негативна оценка за агроекологичните плащания е дадена от 9,6% от производителите, а за останалите три мерки негативните отговори са 12% и превишават положителните.

Представените данни не са представителни за страната, но са индикация за необходимостта от задълбочен анализ за ползата от всяка мярка на ПРСР и особено на свързаните с екологията, за които е характерна по-ниска степен на възвръщаемост.

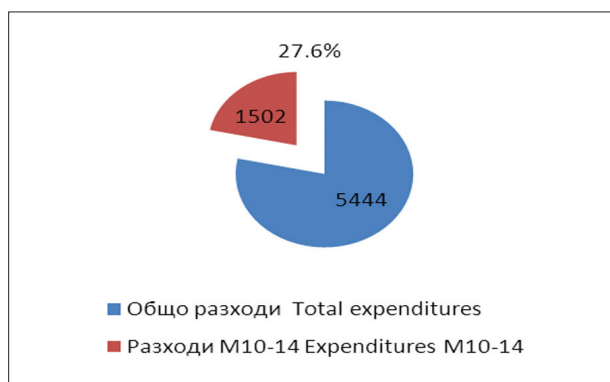
Изводи

В заключение могат да се направят следните изводи:

- Въвеждането на преразпределителните плащания, намаляването и премахването на субсидиите над определен размер ще коригират в известна степен недостатъците на СЕПП.
- Изборът на доброволната схема за обвързано с производството плащане ще има положителен ефект за преразпределение на част от ДП към животновъдството и зеленчукопроизводството.
- Прилагането на схемата за дребни стопани заедно с преразпределителните плащания би довело до осезаемо намаляване на базовото плащане, което е основен източник на рентата в едрите арендаторски стопанства.
- Предназначените за зелени политики средства са много висок дял от утвърдения от ЕК финансов пакет за България и има вероятност да не бъдат усвоени в достатъчна степен. Това се отнася както за директните зелени плащания, така и за екомерките по ПРСР.
- Сред мерките на тематичната подпрограма за малки стопанства в ПРСР вероятно най-голяма популярност ще получи мярката за стартова помощ. Препоръчително е да се прецизират инвестиционните мерки както по отношение на дейностите, така и на размера на субсидиите, съобразно потенциала на малките стопанства.

Фиг. 1. Разходи, ПРСР 2007–2014, млн. лв.
 Fig. 1. Expenditures, RDP 2007–2014, mil. BGN
 Източник: По данни от ПРСР 2007–2013, МЗХ.
 Source: Based on data of RDP 2007–2013, MAF.

Фиг. 2. Разходи, ПРСР 2014–2020, млн. лв.
 Fig. 2. Expenditures, RDP 2014–2020, mil. BGN
 Източник: По данни от ПРСР 2014–2020, МЗХ.
 Source: Based on data of RDP 2014–2020, MAF.

ЛИТЕРАТУРА

Кънева, Кр. 2009. Възможности за реализация на инвестиционните намерения на земеделските производители при Схемата за единно плащане на стопанство (СЕП). Икономика и управление на селското стопанство, кн. 2.

Анализ на потенциалния ефект от прилагането в България на Схема за преразпределително плащане през 2014 г., МЗХ, 2014, <http://www.mzh.government.bg/>

Информация за напредъка на ПРСР към 01.09.2014 г., МЗХ.

ОСП 2015–2020: Схема за преразпределително плащане (версия 2, МЗХ, 2014), <http://www.mzh.government.bg/>

Обобщена информация за подпомагането през кампания 2013, МЗХ, <http://www.mzh.government.bg/>

Програма за развитие на селските райони 2007–2013, МЗХ.

Програма за развитие на селските райони 2014–2020, МЗХ.

Регламент (ЕС) № 1307/2013, Приложение III.

Challenges to agricultural holdings: CAP 2015–2020

K. KANEVA

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

The paper discusses direct payments and new RDP measures of the CAP 2015–2020. Based on regulations, assumptions and estimates for tariff rates

per decare under different scenarios are made. Basic SAPS payment is calculated after deduction the amounts for green payments, young farmers, redistributive payment and coupled payment from the national direct payments' envelope and the rest is divided into the current and growing size of the reference area. It is argued a reasonable size of farms, over which producers will receive less direct payments if the redistribution payment is involved, compared to only applying the SAPS. The minimum size of farms over which subsidies will be reduced or eliminated is determined. Two scenarios are developed: with and without reduction of subsidies with the cost of labor and social security. An assumption is made about the impact of the Scheme for small farms and the expected number of its beneficiaries.

Considered measures of the RDP concern the thematic sub-programme for development of small farms and measures for the environment, climate and organic production. Results of similar measures in the previous programme period are analyzed and some assumptions about the expected impact of the new measures are made.

General conclusion is that challenge for farmers is to acquire two billions leva for green and eco-policies during the new programming period, which requires fast and targeted preparation. An assumption is made that the most popular measure in the thematic sub-programme will be the business start up aid for the development of small farms.

Key words: CAP, SAPS, redistributive payments RDP, thematic sub-programme, small farmers

Статията е постъпила в редакцията на 12.XI.2014 г.